

UDK: 330.522.6:502.2
1.02 pregledni znanstveni članek

Jurij Dobravec
univ. dipl. biolog

Vrednotenje narave in ekološka funkcija lastnine

Izvleček: Ustava Republike Slovenije določa pridobivanje in uživanje lastnine tako, da je zagotovljena njena gospodarska, socialna in ekološka funkcija. Ekološka funkcija je povezana s človekovim vrednotenjem narave. V prispevku osvetljujemo tri vrste vrednotenja naravnih dobrin, ki smo jih poimenovali neinstrumentalno, ekosistemsko in institucionalno. Z vrednotenjem naravnih dobrin se soočamo pri lastniških odnosih javne, skupne in zasebne lastnine. Ker so naravne dobrine kategorično drugačne od danes prevladujočega ekonomskega vrednotenja dobrin in nobeno od teh vrednotenj ni neposredno vezano na lastništvo ali menjalno vrednost, pogosto spregledamo njihov vpliv na družbena dogajanja. Visok delež varovane narave v Sloveniji kaže na zavedanje pretežno zasebnih lastnikov, da imajo naravne dobrine tudi neekonomske vrednosti.

Ključne besede: naravovarstvo, lastnina, lastništvo, ekološke funkcije, vrednotenje narave

Nature Evaluation and Environmental Function of Property

Abstract: According to the Constitution of the Republic of Slovenia, the manner by which property is acquired and enjoyed is established by law in order to ensure its economic, social, and environmental function. In this article environmental function is intertwined with the evaluation of nature. Three approaches towards nature evaluation are presented in this article: noninstrumental, ecosystemic, and legal. Owners confront them in cases of public, common, and private ownership management. Despite being neglected by economic evaluation models, and not necessarily connected with proprietary systems, their influence exists and has its influence on the society. High share of the Slovenian national territory, mainly privately-owned land, stands under environmental protection. In this context, private owners obviously tolerate measures on a basis of noneconomic evaluation of natural goods.

Key words: nature preservation, property, ownership, environmental functions, nature evaluation

Uvod

Ustava Republike Slovenije določa »pridobivanje in uživanje lastnine« tako, da je »zagotovljena njena gospodarska, socialna in ekološka¹ funkcija«. (URS, tč. 67) Lastniki so torej pripisani trije atributi. Zakonodajalec jih imenuje funkcije, kar v osnovi pomeni, da so dinamične in naj bi

1 Angleška ustreznica za slovenski izraz »ekološki« je »environmental«.

načeloma služile človeku, to je uživalcu oziroma lastniku. Prvi dve funkciji sta tudi jasno antropocentrični in utilitaristični ter imata v zavesti zahodne civilizacije že večstoletno tradicijo. Gospodarska funkcija pomeni predvsem možnost ustvarjanja in izmenjave izdelkov. Socialna funkcija se nanaša na samo bivanje človeka v prostoru in času, odnose v družbi in nematerialne vidike uživanja lastnine. Pri obeh je vsem deležnikom jasno, da je smisel lastnine služiti napredku in blaginji človeka.

Opredelitev ekološke funkcije ni tako jasna, kakor se zdi na prvi pogled. Čeprav je očitno, da so jo sestavljavci slovenske ustave želeli postaviti vzporedno z gospodarsko in družbeno, s tem pa slovenski naravi dati pomembno pravno mesto (morda celo nekoliko ekocentrično), ter čeprav se s Pličničem (2003, 97) lahko strinjamo, da je v zahodnih pravnih sistemih ekološka funkcija le redko tako napredno izražena kot v slovenski ustavi, se pogosto kaže, da se lastniki s to pravico uživanja lastnine srečujejo na drugačen način. Mnogim gospodarskim subjektom namreč predstavlja neposredno oviro pri načrtovanju in izvajanju njihovih pridobitnih zamisli, v družbenem smislu pa ekološko funkcijo lahko tolerirajo le do tiste mere, do katere neposredno služi človekovemu ugodju. Kljub temu v družbi obstaja in se krepi ali pa se vrača zavest, da imajo narava in njene ekološke funkcije določeno vrednost, zaradi katere jih je smiselno varovati in ohranjati ne le po načelih antropocentrizma, torej za preživetje človeka, ampak celostno.

Po mednarodnih merilih se Slovenija na področju pravnega varovanja narave uvršča v svetovni vrh. (Slika 6) Razlogov je gotovo več. Gre morda za domovinski čut in

pregovorno tisočletno navezanost naroda na prepišno območje med Alpami in Jadranom? Gre morda za izgovor, ki ga lahko izrabljajo zaradi neuspešnosti Slovenije na mnogih gospodarskih področjih? Gre morda za obrambo pred razprodajo zemlje? Je razlog v spretnih in diplomatsko uspešnih poklicnih naravovarstvenikih? Ima določen vpliv tudi zapisanost ekološke funkcije v ustavo? Vsekakor je očitno, da so slovenski volivci glede na mozaik zgoraj navedenih pomislekov dovolj tolerantni do usmeritev slovenske naravovarstvene politike. Lastniki velikega dela državnega ozemlja so določili in dovoljujejo družbeno dogovorjena pravila. Pri javni ali družbeni lastnini je določanje režimov razumljivo, pri zasebni pa je očitno v ozadju navzoče vrednotenje, ki sisteme pridobivanja in menjave lastništva presega, ohranja pa uravnoteženo uživanje.

V prispevku bomo osvetlili tri vrste vrednotenja narave, ki niso neposredno vezane na denarno vrednost ali menjavo. V gospodarskih in socialnih procesih jih neredko spregledamo. Po kratkem zgodovinskem pregledu odnosa do lastništva narave bo sledila podrobnejša obravnava in nekateri praktični primeri vrednotenj. Vrste vrednotenj smo poimenovali neinstrumentalno, ekosistemsko in institucionalno. Pri obravnavi neinstrumentalne vrednosti narave gre za pogled na druga živa bitja, pri čemer jim človek priznava vrednost, ki je neodvisna od njihove »uporabnosti«. Poznamo več podvrst tovrstnega vrednotenja: od teoretično-filozofskega, preko romantično-idealizirajočega do religiozne ali simbolne vrednosti, ki jo ima narava za ljudi. Obravnava vrednosti ekosistemskih storitev je relativno nov način vrednotenja dobrin in procesov v naravi. V osnovi gre za reševanje problema denarnega vrednotenja naravnih virov, ki so se donedavno zdeli

neomejeni in njihovega stroška človek pri načrtovanju svojih dejavnosti ni upošteval. Pri obravnavi institucionalne vrednosti pa bomo na kratko pregledali, na kakšen način in koliko območja Slovenije je po različnih merilih spoznano za toliko vredno, da je zavarovano s predpisi. Izjemno visok odstotek naravovarstveno zavarovanega ozemlja Slovenije kaže na to, da v slovenski družbi narava predstavlja veliko splošno vrednoto, pri čemer tip lastništva zaenkrat ne igra posebne vloge.

Lastništvo (narave) v družbi in zgodovini

Lastništvo v današnjem svetu opredeljujemo kot upravljanje in nadzor nad določeno materialno ali nematerialno lastnino. Subjekt lastništva je lastnik, slovenski stvarnopravni zakonik (SPZ) pa zanj uporablja nekoliko širši izraz »imetnik pravice«. V mnogih pravnih sistemih ločnica med lastnino in dobrino ni povsem jasna. Zdi se, da današnjemu zahodnemu pogledu na svet bolj ustreza izenačevanje teh dveh pojmov. Pri materialnih dobrinah je največkrat govora o zemljiščih ali drugih nepremičninah in tvarnih proizvodih različnih človekovih dejavnosti. Pri nematerialnih dobrinah najpogosteje govorimo o t. i. intelektualni lastnini. Pod pojmom lastništvo običajno razumemo sisteme ureditve in razporeditve lastnine ter njene menjave v okviru določenih oziroma dogovorjenih družbenih norm.

Kreposti in lastništvo

Skozi zgodovino in v različnih kulturah so lastniški sistemi podvrženi spremembam. Tako poznamo široko paleto

družb, kjer že tisočletja obstajajo povsem brezlastniški odnosi (Catapoti in Relaki 2013, 1–20); poznamo tudi različne oblike lastnine srednjeveškega tipa in diferencirana večplastna lastniška razmerja, kakršna se razvijajo v zahodnem svetu od kapitalizma dalje. (LeFevre 1966, 13–22) Zanimivo se zdi, da so v preteklosti lastništvo povezovali s človekovimi krepostmi. Platon je tako v *Državi* (2009a, tč. 462b–c) dokazoval velik pomen skupne lastnine v družbi. Skupna lastnina pri posamezniku, umeščenu v državo oziroma politično skupnost, krepi zavest o skupnih dobrinah in družbenem interesu, hkrati pa prispeva k zmanjšanju socialnih razlik med tistimi, ki dobrine neomejeno uživajo, in drugimi, ki so zaradi tega prizadeti. Aristotel se je nagibal k utemeljevanju prednosti zasebne lastnine, ki krepi preudarnost in odgovornost posameznika. Po njegovem mnenju (2010, tč. 1263a) se v primeru uveljavljenosti zasebnega interesa ljudje ne bodo pritoževali drug čez drugega, razvoj pa bo hitrejši, saj se bo lahko vsak bolje posvečal svojemu poslu. Aristotel je poleg tega poudarjal pomen svobode posameznika, ki ga prav zasebna lastnina naredi za svobodnega državljana. Zdi se, da so se filozofi kasnejših obdobjev glede lastnine, poenostavljeno rečeno, razdelili na zagovornike Platona in zagovornike Aristotela.

Tipi lastništva

V današnjem zahodnem svetu navadno ločujemo tri tipe lastnine: splošno, skupno (ali skupinsko) in zasebno. Splošne dobrine lahko uporabljajo vsi člani določene skupnosti. Omejitve veljajo le v smislu uravnotežene in trajnostne uporabe, torej je določena vsaj okvirna pravič-

nost uporabe za vsakogar.² Pri skupinski lasti se določena skupina ljudi sama odloči, kakšna pravila bodo veljala za uporabo določenega zemljišča, stavbe, orodja, proizvoda ali druge dobrine. S pojmom skupinske lastnine opredeljujemo široko zgodovinsko paleto družb – od plemenske ureditve določenega ozemlja, kjer se skupinska lastnina izenačuje s splošno, preko ureditve agrarnih skupnosti do socialističnih sistemov petlečk ali zadrug –, kjer gre za »osebe zasebnega prava«, torej ima lastništvo enake funkcije kot zasebna lastnina.

Zasebna lastnina je predvsem v zahodnem kapitalizmu postala nekakšna podstat družbeno-ekonomskega dogajanja. Z njenim obsegom merimo velikost premoženja, njena dinamika nam govori o napredku. Zmožnost preoblikovanja in dodajanja vrednosti je podlaga za merjenje, uspešnost, bogastvo in razvitost posameznika, podjetja ali ustanove. Toda čeprav je upravljanje in nadzor zasebne lastnine po definiciji zaseben, je zanjo vseeno treba uvesti in spoštovati določena pravila, ki imajo funkcijo družbene regulacije. Določene in vnaprej dogovorjene oziroma sprejete norme zato nujno posegajo v sicer načeloma nedotakljivo zasebno lastnino.³

- 2 V Sloveniji je za določena zemljišča živa okrajšava SLP, ki izvira iz agrarne reforme v socialističnem obdobju in pomeni »splošno ljudsko premoženje«.
- 3 V demokratičnih družbah se je zato razvil tudi sistem kompenzacij, v nekaterih primerih pa igra pomembno vlogo zasebnikova odgovornost do družbe.

Naravne dobrine

V lastniški ureditvi zahodnega sveta pomemben delež predstavljajo nekatere naravne dobrine. Čeprav se po bistvu in vsebini nekoliko razlikujejo od lastnine, ki jo človek ustvari z intelektualnim delom ali delom svojih rok, zahodni pravni redi mnoge od njih načeloma obravnavajo enako. Sistemsko gledano za lastništvo stavb, drugih človekovih izdelkov in polizdelkov veljajo enake pravice, pravila in možnosti upravljanja ali menjave, kakor za opuščeni travnik, pašnik ali pragozd, nenazadnje tudi za t. i. neplodna zemljišča ali nenaseljena visokogorska območja.

V tržnem gospodarstvu se vrednost običajno določa glede na obsežnost zalog in potreb porabnikov oziroma v skladu z dinamiko trga. Vsak udeleženec načeloma skrbi, da je nabavna cena primerno nižja od prodajne. V času velike industrializacije so naravne vire imeli za neomejene, zato se na njihove porabljene količine niso ozirali. Seveda so že v tistem času mnoge države s pomočjo raznih koncepcij urejale izkoriščanje rudnih bogastev ali uporabo vode, vendar namen urejanja ni bila podaljšana trajnost teh dobrin, ampak bolj z zakonom urejena udeležba celotne družbe pri dobičku. Druga polovica 20. stoletja je prinesla pomembne spremembe. Od takrat se krepi zavedanje, da so zaloge mnogih naravnih dobrin omejene in da človek z izpusti škodljivo vpliva na naravo, ki jo sam potrebuje za neposredno preživetje. Razvijata se informacijska družba in mobilnost. Vse večji tržni delež zahodnega gospodarstva se seli na nova območja, ki po sedanjih merilih veljajo za bolj trajnostna. Tržni delež je povezan z vrednostjo in vrednotenjem, opravljanje dejavnosti pa z lastništvom

ali podobno obliko pravic do dobrin. Na primer: zaradi razvoja turizma je prišlo do preobrata, ko so nekatera neplodna ali prej gospodarsko nedonosna območja postala privlačna, lastnikom pa prinašajo dobiček ali vsaj možnost pomembne dodane vrednosti. Lastništvo oziroma pravica upravljanja narave brez neposrednega odvzemanja materialnih bogastev postaja tudi na drugih področjih gospodarstva vse pomembnejši dejavnik lokalnega in globalnega gospodarstva.

Neinstrumentalna vrednost narave

O neinstrumentalni vrednosti narave govorimo takrat, ko je človek v odnosu do nečesa udeležen le z opazovanjem ali občudovanjem oziroma o tistem, kar opazuje ali občuduje, ne razmišlja uporabniško. Ker obravnavamo naravo, lahko pomislimo na zrak, ki ga dihamo. Človek je seveda uporabnik zraka, vendar o njem ne razmišlja uporabniško. Nanj se spomni le v primeru pomanjkanja. Podobno velja za življenjski prostor: ta je vsekakor lahko lastnina, a redkokateri človek živi oziroma se giblje izključno na svoji lastnini. Pri neinstrumentalnem vrednotenju je lastništvo razmeroma nepomembno, zaradi obsežnosti naravnega okolja pa je lahko tudi nemogoče. Kljub temu je človekova izkušnja takšna, da je posamezne od tovrstnih dobrin treba urejati na družbeni ravni, morebitno lastništvo pa lahko v obratni smeri vpliva na obnašanje družbe.

Naravi lastna vrednost

Ostala narava, to je narava zunaj in poleg človeka, je po vseh dosedanjih dokazih obstajala že davno pred misle-

čim človekom. Tako se nam samo po sebi vsiljuje prepričanje, da je morala narava tudi pred tem imeti nekakšen smisel in neko vrednost – ne glede na to, ali jo je kdo neposredno ocenjeval, kakor jo danes vrednoti človek. (Nunez 1999, 106–107) Ta smisel danes razumemo kot usmerjen v dobro oziroma razvoj dobrega. Aristotel (2002, 50–51) je agregat poti k dobremu in doseženemu cilju dobroti omejil na človeka ter ga imenoval *eudaimonia* (εὐδαιμονία), v slovenskem prevodu »srečnost«. ⁴ V povezavi s sebi lastno vrednostjo se pojavlja skovanka intrinzična vrednost. ⁵ Izraz ima sicer splošen pomen, vendar se zadnja desetletja zaradi prevladujoče angleščine in uveljavljanja ameriških biocentričnih etikov uporablja predvsem na področju odnosov med ljudmi in drugimi živimi bitji. V filozofski besednjak ga je verjetno uvedel Norvežan Arne Naess (1989, 11; 164), vendar kot norveško besedo *egenverdi*, kar sam razlaga kot nekaj podobnega »medsebojno vplivni sebi lastni vrednoti«. ⁶ Doslej najpogostejša razlaga intrinzične vrednosti na področju naravovarstvene etike izhaja iz vprašanja v negaciji: »Kaj ni intrinzična vrednost?« (Agar 2001, 7–14) Kar ni intrinzično, je namenjeno (tudi) zunanji uporabi, torej ima po takšni razlagi (tudi) instru-

- 4 Pri Aristotelu gre za notranjo, »dušno« srečnost.
- 5 Čeprav nekateri okoljski filozofi dajejo prednost izrazom »inherentna«, »prirojena« ali »privzeta« vrednost pred »intrinzično« vrednostjo, se prav ta izraz uveljavlja kot nekakšen standard. V nekaterih jezikih se v tem kontekstu pojavlja tudi ločevanje med »vrednoto« in »vrednostjo«. Zavod za ohranjanje narave Republike Slovenije je žal privzel izraz »vrednota« v povsem tehničnem smislu, ki je nadomestil in nekoliko razširil nekdanji pojem dediščine. Zato je bolj smiselno uporabljati izraz »vrednost«.
- 6 Na podoben način Naess (2008, 202) izjavlja naslednje: »Živali, rastline in krajina imajo sebi lastno ali notranjo vrednost, ki je neodvisna od uporabnosti za človeka.«

mentalno vrednost. Pri odnosu med človekom in naravo gre v smislu negacije torej za vse, kar človeku koristi in kar človek uporablja v prostoru in času ne glede na to, ali se tega zaveda ali ne. Intrinzična vrednost pa je potemtakem tista, ki jo druga bitja sama cenijo oziroma njim samim predstavlja dobrost.

Za ekologe je intrinzičnost problematična v vsebinskem smislu. Če pomislimo na ekosisteme in evolucijo, se takoj odpre vprašanje, ali v naravi sploh obstajajo določene prvine ali procesi, od katerih človek resnično nima ali ni prejel nič dobrega. Posledično bi torej vsej ostali naravi morali pripisati dobrost in vrednost, in sicer dobrost za človeka. Takšna je navsezadnje tudi izkušnja vsakega posameznega človeka: vsak del narave ima očitno neki smisel in določeno vrednost, čeprav je posameznik morda ne razume ali prepozna. Filozofi pa se ob pojmu intrinzična vrednost sprašujejo, kako lahko človek sploh ugotavlja, kaj bi bilo lahko za neko drugo živo bitje vrednota, kako neko bitje, ki je kategorično drugačno od človeka, vrednotenje sploh dojema (če sploh ga) in kako lahko človek ve, da ga dojema. Ferry (1998, 81) se v tem pogledu sprašuje, ali je človek »sposoben misliti kot gora«.

Bivanjska vrednost za človeka

Neredko osnovne bivanjske dobrine preprosto označujemo kot danosti in se z njimi ne ukvarjamo. V političnem jeziku jim dajemo naziv skupna ali družbena lastnina in jo prav tako ne opredeljujemo podrobneje, sploh pa je ne vrednotimo z enakimi merili kot človekove izdelke. Bivanjska vrednost lastnine se posebej dobro izrazi v primerih večkulturnosti. Ko so predniki današnjih Evropejcev

osvajali Ameriko, so si zemljo in njena bogastva razdelili brez ozira na dotedanje prebivalce, ki so jih dotlej uporabljali, potem pa to medsebojno prodajali za zanemarljive vsote. (Linklater 2015, 155) Prvotna ljudstva niso poznala sistema lastništva življenjskega prostora. Če se izrazimo v sedanjem jeziku, jim je bila zemlja skupna in splošna lastnina hkrati; še več, sami so svet dojemali tako, kakor da so oni v lasti zemlje in ne zemlja v njihovi lasti. »Kako se da kupiti ali prodati nebo in toploto zemlje?«⁷ Tako je poglavar severnoameriškega domorodnega plemena Sukuamiš spraševal bele priseljence. Besedila poglavarju pripisanih govorov se danes zdijo romantizirana, vendar kažejo na bistvo odnosa vseh domorodcev do sveta okrog sebe: lastnina nečesa, česar nekdo z lastnim razumom ali delom lastnih rok ni ustvaril sam ali njegovi predniki, nima neposredne menjalne vrednosti oziroma njena vrednost presega vsakršna človeška merila. V nekaterih ameriških zveznih državah tako danes ločujejo med tradicionalnimi in uradnimi lastniki zemljišč. (Ross et al. 2011, 41)

Ameriški primer se nam lahko zdi oddaljen, a tudi iz evropske zgodovine poznamo večplastno lastništvo. Če nekoliko poenostavimo, je fevdalni vladar imel v lasti celotno deželo in kralji (vrhovni vladarji) so si zemljo medsebojno prodajali, se zanjo borili ter jo izmenjevali v povezavi s porokami ali dediščino. Meddržavni lastniški procesi so bili lahko povsem neodvisni od zemljiških posestnikov, vazalov in podobnih kategorij plemstva, ki je imelo v lasti, posesti ali uživanju določeno območje ali dobrino znotraj

7 Govore, ki jih pripisujejo znamenitemu indijanskemu poglavarju z območja Seattla v ZDA, je zabeležil in leta 1887 objavil novinar Henry A. Smith. Izbor govorov je izšel tudi v slovenskem jeziku. Zgoraj navedene besede je mogoče najti v Smith 1994, 126.

kraljestva. Zemlja ali posamezne naravne dobrine so bile prav tako njihova »last« in so jo lahko izkoriščali, prodajali, podarjali ali kupovali, seveda z dovoljenjem ali vednostjo nadrejenih. Znotraj takšnih posesti so živeli posamezni kmetje, ki so bili spet nekakšni posestniki svojih zemljiških parcel, na njihovih parcelah pa so kajžarji postavljali hišice za svoje družine in bili njihovi lastniki. Vsi sloji so tako na istem območju imeli svojo lastnino, a z omejenim lastništvom oziroma pristojnostmi. Danes pa se zdi, da ima vsak predmet svojega in izključno enega lastnika – lastništvo zemlje je tako razdeljeno topografsko pravilno in sklenjeno. Kljub temu so se nekatere prvine hierarhičnega večlastništva ohranile do danes. Poznamo namreč še povsem delujoče sisteme skupne zemlje na pašnih planinah, kjer še vedno velja nekoliko drugačno pravo glede lastništva (celo za objekte), kakor to poznamo na splošni oziroma državni ravni. V teh primerih bi lahko trdili, da je bivanjska funkcija in vrednost prostora nad lastništvom. Podoben primer je nenazadnje t. i. etažna lastnina.

Simbolna in religiozna vrednost

Posamezni deli narave imajo lahko za posameznika ali narod veliko simbolno vrednost. Z orlom se denimo poudarjajo prebivalci Združenih držav Amerike; vzhajajoče sonce ima simbolni pomen za Japonce in druge narode Daljnega Vzhoda; Triglav je simbol slovenstva; do lipe imajo Slovenci več spoštovanja kot do smreke. Pri tem ne gre le za simbolno raven v smislu odnosa do drevesne vrste, ampak tudi v konkretnem življenju: posekati vaško lipo ima povsem drugačen pomen kot posekati smreko sredi pokljuških gozdov, neodvisno od dejstva, da sta obe drevesi v bistvu gojena narava. Simbolnost oziroma

povezanost z (narodno) identiteto naravi in konkretnim naravnim pojavom lahko celo dviguje menjalno vrednost. Nekateri povsem naravni pojavi ali organizmi so tako dobili posebno vrednost, zaradi česar jih mora človek na poseben način spoštovati ne glede na morebitno lastništvo. Celó v primeru, ko je zemljišče s simbolno vrednostjo odvzeto ali prenešeno na drugega lastnika, simbolna vrednost neredko ostaja še več generacij.

Glede lastništva naravnih dobrin nas gotovo preseneča besedilo papeža Frančiška, ki ga je kot nauk Katoliške cerkve izrazil v encikliki *Laudato sí*. Že na začetku enciklike papež z ostrimi besedami označi človekov utilitaristični odnos do narave: »Rastli smo z mislijo, da smo njeni lastniki in gospodarji, pooblaščenji za njeno ropanje.« (2015, tč.. 2) Nadalje v trideseti točki oziroma paragrafu govori o pitni vodi in drugih dobrinah, za katere si nekateri prizadevajo, da bi jih »olastninili in jih podvrgli tržnim zakonitostim«. Na Sveto pismo se nasloni v sedeminšestdesetem paragrafu: »Zato Bog zavrača vsako zahtevo po absolutni lastnini.« Še bolj pa o tem govori v devetinosemdesetem paragrafu: »Bitij tega sveta ne smemo imeti za dobrine brez lastnika: 'Tvoje so, Gospod, ljubitelj življenja' (prim. Mdr 11,26).« V istem paragrafu pa nadaljuje v zelo ekosistemskem smislu: »To nas vodi k prepričanju, da smo vsi, ki nas je ustvaril isti Oče, vsa bitja vesolja, povezani med seboj z nevidnimi vezmi in sestavljamo nekakšno vesoljno družino, plemenito občestvo, ki nas spodbuja k svetemu, ljubečemu in ponižnemu spoštovanju.« O povezanosti družbe in lastnine, tudi zasebne, se papež v triindevetdesetem paragrafu izreka takole: »Zlato pravilo družbenih odnosov do dobrin in 'osnovo načelo celotnega etič-

no-družbenega reda⁸ je princip podrejenosti zasebne lastnine univerzalnim namenom in splošna pravica za njihovo rabo.« Zasebne lastnine torej nikakor ne zanika, ampak jo podreja družbenim (in morda tudi ekološkim) funkcijam ter s tem podčrta določila *Katekizma Katoliške cerkve*, ki ob razlagi sedme božje zapovedi (KKC, tč. 2402) lastništvu podeljuje zakonitost, »da ljudem zagotovi svobodo in dostojanstvo oseb«, takoj v naslednjih paragrafi pa uresničevanje tega dostojanstva pogojuje s tremi krepostmi – zmernostjo, pravičnostjo in solidarnostjo –, ki predstavljajo tudi vodilo papeževe zadnje enciklike.

Vrednost ekosistemskih storitev

Narava človeku nudi dobrine, brez katerih ne more živeti: prostor, zrak za dihanje, vodo, ustvarjalni navdih. Te dobrine imajo vrednost, ki je ni mogoče enostavno izraziti v denarju. Narava nudi tudi »usluge«, ki pomembno zmanjšujejo stroške mnogih človekovih dejavnosti. Že Platon je Kritiju v istoimenskem dialogu pripisal misli, da ima gozd pomembno vrednost zaradi zmanjševanja erozije in uravnavanja vode v izviroh.⁹ Vse te naravne dobrine človek v svojih ekonomskih preračunavanjih neredko zanemara. Za drugo polovico 20. stoletja je značilna vse

8 Prim. Janez Pavel II. 1981.

9 Platon v *Kritiju* (2009b, tč. 111c–111d) pripoveduje: »V hribih so bili gosti gozdovi, za katere še vedno obstajajo jasna znamenja. /... / Vsako leto je (dežel) obogatila voda, ki jo je poslal Zevs in se ni izgubila, kot se izgubi zdaj, ko odteka z nerodovitne zemlje v morje, ampak jo je obilna (zemlja, ki jo je naša dežela) imela, posrkala vase in jo shranila v neprepustno ilovico; ko je vodo, ki jo je posrkala z višin, izpustila v svoje votline, je po vseh krajih proizvedla obilne tokove izvirov in rek.«

večja ozaveščenost o vrednosti narave za človeka, še posebej dobrin, ki jih uporabljamo, a jih ekonomsko ne vrednotimo. Prvotni idealistični pogledi na ocenjevanje te vrednosti so bili kategorično drugačni od ocenjevanja vrednosti drugih človekovih dobrin. Ekonomska znanost je pri družbenogospodarskih načrtih in kazalcih uspešnosti potrebovala kvantitativne ocene, rezultati pa so morali biti medsebojno številčno primerljivi.

Pojem ekosistemskih storitev

Šlezijiški zdravnik in naravoslovec Paul Ehrlich (1970, 157) je povezal procese ekologije in ekonomije. Na temelju njegovih dognanj je bil izraz »ekološka storitev« prvič uporabljen v zborniku *Study of Critical Environmental Problems*. (SCEP 1970) Doslej najpomembnejši korak na tem področju se je zgodil v okviru Združenih narodov, konkretno Programa združenih narodov za okolje (UNEP), ki je leta 2005 izdal zbornik *Millennium Ecosystem Assessment*.

Daily (1997, 4–7) ekosistemske storitve opredeljuje kot stanja in procese znotraj ekosistemov v naravi, ki človeku omogočajo življenje. Vzdržujejo in omogočajo biotsko raznovrstnost ter proizvodnjo ekosistemskih dobrin, kot na primer hrano, gradivo za bivališča, goriva, naravna vlakna za tkanine, mnoge zdravilne učinkovine in surovine za industrijske izdelke. Pridelovanje in prodajanje teh dobrin predstavlja pomemben in dobro znan del človekove ekonomije. Poleg proizvodnje dobrin ekosistemske storitve pomenijo tudi stalno podporo življenju, na primer prečiščevanje, recikliranje in obnovo, nenazadnje pa imajo

za človeka nesnovni estetski in kulturni pomen. Vrednost ekosistemskih storitev je lahko tudi osnova za oceno denarne vrednosti nastale škode. Lahko bi torej povzeli, da gre pri tem za nekakšno knjigovodstvo naravnih dobrin.

Kategorizacija in modeliranje

Ekosistemske storitve (ES) delimo na štiri kategorije: ekološko podporne (E), oskrbovalne (O), uravnalne (U) in nematerialne ali kulturne (K) (de Groot et al. 2002).¹⁰ Vsaka ima še več podkategorij, ki so prikazane v tabeli 1.

E storitve ekološke celovitosti	energijska zmožnost uravnoveženega sistema
	zmožnost dviga entropije
	založna zmožnost
	krožnost hraniv in preprečevanje izgub
	kroženje vode v živem svetu
	učinkovitost procesov
	raznolikost
	biodiverziteta

¹⁰ Slovenski prevod navedenih izrazov deloma sledi po Kačičnik Jančar 2011.

U uravnalne storitve	uravnava globalne klime
	uravnava lokalne klime
	uravnava kakovosti zraka
	uravnava vodnih tokov
	prečiščevanje vode
	uravnava kroženja hranilnih snovi
	uravnava erozije
	uravnava naravnih katastrof
	opraševanje
	uravnava škodljivcev in bolezni
	uravnava odpadnih snovi
O oskrbovalne storitve	kmetijski pridelki
	biomasa za energijo
	krma za živino
	živinoreja
	tkanine
	gradbeni les
	les za kurjavo
	morski sadeži
	vodne kulture
	lov in nabiralništvo
	zdravilne rastline
	pitna voda
mineralne surovine	
abiotska kuriva	

K kulturene storitve	rekreacija in turizem
	lepota in navdih
	izobraževanje in znanost
	verski in simbolni pomen
	kulturna dediščina in raznolikost
	naravna dediščina in raznolikost

Tabela 1: štiri kategorije ekosistemskih storitev z njihovimi podkategorijami

Costanza (2010, 1210–1214) navaja, da se z različnimi postopki modeliranja, ki so primerljivi z modeliranjem v ekonomiji in bančništvu ali z načrtovanjem v gospodarskih panogah, posamezne vrednosti ocenjujejo na osnovi izbranih kriterijev. Ker gre za naravo, je pri določanju kriterijev izjemnega pomena poglobljeno poznavanje naravnih prvin in procesov. Bistveni cilj je ugotoviti, kolikšno dodano vrednost v obliki višjega prihodka in dviga kakovosti življenja določenemu območju prinese varovanje narave. Uporabnost kriterijev v Sloveniji sta ugotavljala Žujo in Danev. (2010) Različni ekosistemi v posamezne podkategorije prispevajo različno vrednost, razlike pa so odvisne tudi od lokalnih razmer glede odnosa človeka do narave. (Marinšek in Žujo 2011) Gozdovi v Sloveniji imajo denimo visoko vrednost za pridobivanje lesa in rekreacijo; visokogorje ima visoko simbolno in nizko uravnavno vrednost; stoječe vode v visokogorju pa so povsod zelo pomembne kot (potencialna) oskrbovalna storitev. (Tabela 2)

Model ekosistemske vrednosti Slovenije

Modeliranje ekosistemskih storitev se pogosto uporablja v naravovarstvu, ko želimo upravičiti zavarovanje nekega območja. Potencialno prizadetim s tem dokazujemo, da bo zavarovanje lokalnemu prebivalstvu prineslo dodano vrednost. Modeli na območjih z bolj intenzivnim gospodarstvom in urejeno infrastrukturo – kar pomeni tudi nekoliko bolj degradirano naravo – se pokažejo kot uspešni in jih je mogoče v praksi potrditi. (Marinšek in Žujo 2011) Na območjih pretežno divje neokrnjene narave pa se zdi, da modeliranje ekosistemskih storitev ne preseže intuitivnega občutka, da je naravo preprosto smiselno varovati brez kvantitativnih razlogov.

Za modelni prikaz ekosistemske vrednosti celotne Slovenije smo uporabili matriko vrednosti ekosistemskih storitev za posamezne tipe rabe tal (CORINE 2012), ki je bila izdelana za Srednjo Evropo. (Grunewald in Bastian 2015, 79–81) V tej matriki vrednost posamezne podkategorije ni izražena v denarju, kakor je to pri modeliranju ekosistemskih storitev običajno, ampak so vrednosti kategorizirane v enajst stopenj, od -5 do 5. Negativna vrednost pomeni, da ima človek na določenem območju zaradi prisotnih ekosistemskih storitev izgubo, pozitivna pa, da ima dobiček. Nič je nevtralna vrednost, kar pomeni, da določena ekosistemska storitev nima nobenega znanega učinka na človekovo ekonomijo. Za vsako podkategorijo ekosistemske storitve iz Tabele 1 so bile torej ugotovljene vrednosti vsakega tipa rabe iz Tabele 2. Vrednosti podkategorij vsake posamezne kategorije ekosistemske storitve smo za tip rabe tal sešteli posebej in dobili modelno raz-

predelnico.¹¹ Iz prikaza v Tabeli 2, kjer so prikazane le vsote po podkategorijah in skupna vsota, je brez težav mogoče razbrati, da imajo urbane ali industrijske površine negativno ali zelo nizko vrednost ekosistemskih storitev, visoke vrednosti pa imajo gozdovi, vode in nekatera mokrišča.

	Vrsta rabe (kategorije CLC)	Neob- težena vsota	E	U	O	K
1.1.1.	Sklenjene urbane površine	-97	0	-36	-53	-8
1.1.2.	Nesklenjene urbane površine	-82	8	-37	-46	-7
1.2.1.	Industrija, trgovina	-110	2	-38	-65	-9
1.2.2.	Cestno in železniško omrežje in pridružene površine	-35	4	-24	-9	-6
1.2.3.	Pristanišča	-66	2	-29	-33	-6
1.2.4.	Letališča	-42	8	-27	-19	-4
1.3.1.	Dnevni kopi, kamnolomi	-6	4	-12	1	1
1.3.2.	Odlagališča	-16	8	-22	-2	0
1.3.3.	Gradbišča	-31	3	-17	-17	0
1.4.1.	Zelene mestne površine	17	21	3	-3	-4
1.4.2.	Površine za šport in prosti čas	-9	19	-1	-25	-2

11 Imena kategorij so prevzeta po slovenskem prevodu CORINE 2012, ki ga je opravila Geodetska uprava Republike Slovenije.

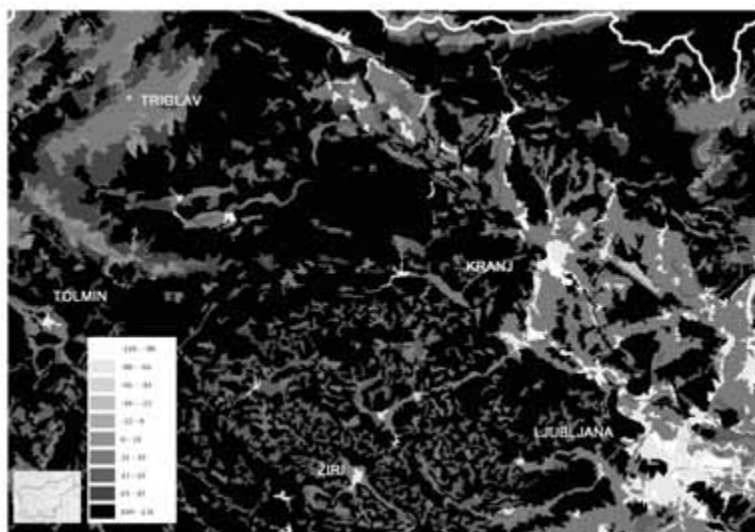
2.1.1.	Nenamakane njivske površine	29	26	-14	12	5
2.1.2.	Namakane njivske površine	11	25	-20	1	5
2.1.3.	Riževa polja	-4	24	-29	-2	3
2.2.1.	Vinogradi	-4	16	-24	-5	9
2.2.2.	Sadovnjaki in nasadi jagodičja	38	23	2	4	9
2.2.3.	Nasadi oljk	30	19	-5	7	9
2.3.1.	Pašniki	37	29	0	0	8
2.4.1.	Trajni nasadi z enoletnimi posevki	32	21	-9	16	4
2.4.2.	Kmetijske površine drob-noposestniške strukture	27	23	-12	9	7
2.4.3.	Pretežno kmetijske površine z večjimi območji naravne vegetacije	50	21	1	17	11
2.4.4.	Kmetijsko-gozdarske površine	60	30	7	13	10
3.1.1.	Listnati gozd	127	35	47	19	26
3.1.2.	Iglasti gozd	127	34	47	19	27
3.1.3.	Mešani gozd	131	36	49	19	27
3.2.1.	Naravni travniki	85	33	25	7	20
3.2.2.	Barja in resave	85	33	25	5	22
3.2.3.	Sklerofilno rastlinstvo	58	23	12	7	16
3.2.4.	Grmičast gozd	52	23	8	7	14

3.3.1.	Plaže, sipine in peščene ravnine	34	10	8	2	14
3.3.2.	Gola skala	23	6	3	1	13
3.3.3.	Redko porasle površine	21	10	5	-1	7
3.3.4.	Požarišča	13	6	2	0	5
3.3.5.	Ledeniki in večni sneg	35	3	12	5	15
4.1.1.	Celinska barja	62	28	19	7	8
4.1.2.	Šotišča	80	32	31	2	15
4.2.1.	Slana močvirja	49	25	12	2	10
4.2.2.	Soline	13	2	4	0	7
4.2.3.	Pas plimovanja	38	14	12	1	11
5.1.1.	Vodotoki in kanali	73	19	18	16	20
5.1.2.	Mirujoča voda	81	25	15	21	20
5.2.1.	Obalne lagune	73	29	13	13	18
5.2.2.	Rečna ustja	76	25	18	15	18
5.2.3.	Morje in ocean	70	17	21	13	19

Tabela 2: Vsote vrednosti ekosistemskih storitev po posameznih tipih rabe tal glede na raziskavo CORINE 2012. (Grunewald in Bastian 2015, 79–81)

Dobljene vrednosti vsot smo vnesli v poligone rabe tal (CORINE 2012), ki so izdelani za celotno Evropo, in zemljevide obarvali v enajst stopenj sivine.¹² Rezultati so prikazani na Sliki 1 in 2.

¹² Sivine smo izbrali iz tehničnih razlogov za potrebe te revije. Barvni in deloma interaktivni zemljevidi so na voljo na spletni strani Noemis Jarina. (Dobravec 2017)

Slika 1: Slika prikazuje izsek izvirnega vektorskega rezultata za severozahodni del Slovenije. Mestna in industrijska območja imajo negativno vrednost in so svetlejša. Jasno so vidne industrijske cone v Šiški in Mostah v Ljubljani, ob Savi v Kranju in na Jesenicah. Nekoliko presenečajo dobljene vrednosti za manjša mesta. Najtemnejši so gozdovi in vode, kar pomeni, da imajo visoko vrednost ekosistemskih storitev. Zaradi visoke simbolne vrednosti so nekoliko nepričakovano temna tudi posamezna neplodna območja visokogorja. Barvna karta in karte posameznih tipov ekosistemskih vrednosti E, U, O in K so v barvah pripravljene na spletni strani Noemis Jarina. (Dobravec 2017)

Slika 2: Interpolirane vrednosti ekosistemskih storitev v Sloveniji na kvadratno mrežo 2x2 kilometra. Svetlejša siva barva pomeni negativno oziroma nižjo ekosistemsko vrednost. (Dobravec 2017)

Vrednostne ugotovitve ekosistemskih storitev v prostoru

Rezultati vrednosti ekosistemskih storitev so zaradi upoštevjanja mednarodno uveljavljenih meril povsem neodvisna od slovenskih družbenih razmer. Kljub temu so rezultati pričakovani. Na primer: na širšem območje Ljubljanske kotline proti Gorenjski, na Dravskem in Krškem polju ter ravninskem delu Prekmurja so vrednosti negativne. Tukajšnja narava je zelo spremenjena, zato ne igra več svoje izvorne ekološke uravnalne vloge. Prav tako tukajšnji ekosistemi (razen posameznih pojavov) nimajo splošne kulturne, simbolne ali duhovne vrednosti.

Opazno visoke so vrednosti gozdnatih območij Pokljuke, Jelovice, Snežnika, Pohorja in dela Karavank, katerim poleg uravnalne funkcije vrednost dviguje tudi rekreativni in kulturni pomen, čeprav gre večinoma za gojene gozdove. Visokogorje je razmeroma nevtralnno. To je razumljivo, saj od tam ne poteka oskrba z naravnimi dobrinami, absolutna biodiverziteteta je zaradi tamkajšnjih razmer nizka, proizvodnje in izrazite ekonomije tam ni. Podobno velja za vrednost ekosistemskih storitev morja, ki kot ekosistem ne predstavlja pomembnejšega deleža dodane vrednosti, precej pozitivno pa je stanje pri oskrbnih funkcijah (ribolov, promet). Pri oskrbnih funkcijah močno izstopajo še stoječe vode in vodne zaježitve.

Družbeno-institucionalna vrednost narave

Pravo in uprava delujeta na različnih segmentih urejanja človekovega odnosa do narave. Naravovarstvo je družbeni dogovor, zato v demokratični družbi zanj veljajo načela pravne države. Osnovna načela uvaja Ustava Republike Slovenije. Konkretnejše vsebine okvirno določa področna zakonodaja, kjer sta na državni ravni pomembna zlasti Zakon o varstvu okolja (ZVO) in Zakon o ohranjanju narave (ZON). Drugi zakoni in predpisi urejajo posamezna geografska območja ali vsebinska področja. Izbira območij ali objektov narave s posebno družbeno vrednostjo je potekala ali poteka po izbranih, strokovno utemeljenih, predvsem pa družbeno dogovorjenih procesih. Za izvajanje predpisov načeloma skrbijo pooblašene organizacije, lastniki zemljišč pa imajo razmeroma malo vpliva. Kriteriji za določanje naravovarstvenih območij so različni, vendar

v primeru Slovenije vsi kazalniki pričajo, da je narava v tej državi visoko cenjena. (Slika 3, 4 in 5) V pravno formalnem pogledu Slovenija več kot pol lastnega ozemlja varuje zaradi narave in naravnih dobrin, pri čemer se slovenska zakonodaja glede lastništva ne opredeljuje. Varovanje vedno predstavlja določene oziroma dodatne omejitve, ki jih lastnik ali upravljalec lahko zazna kot oviro svojim načrtom, nanje pa kasneje nima več neposrednega vpliva.

Kakor smo navedli v uvodu tega prispevka, Ustava Republike Slovenije govori o pridobivanju in uživanju lastnine. To pomeni, da je uživalec funkcij, tudi ekoloških, človek oziroma lastnik. Ekološko funkcijo naj bi po dikciji Ustave podrobneje določal zakon. Besedilo Zakona o varovanju narave res govori o uživanju pravic iz lastnine, vendar drugače kot Ustava. Ekološke funkcije ne določa kot funkcije lastnine, ampak jih postavlja med razloge, zaradi katerih je treba pri lastnini uvajati posebne režime. V šestnajstem členu zakona je zapisano naslednje: »Pri uživanju lastninske pravice ali pravice splošne ali posebne rabe naravnih dobrin je treba zaradi upoštevanja ekološke funkcije lastnine zagotoviti ohranjanje in izboljševanje kakovosti okolja, ohranjanje naravnih vrednot in biotske raznovrstnosti.« Zakon o varovanju narave torej lastninsko pravico že v načelu omejuje z zahtevami po zagotavljanju ugodnega stanja nekaterih subjektov, ki niso človek in niso lastnik, kakor v primeru gospodarske ali socialne funkcije, ampak so to okolje, naravne vrednote in biotska raznovrstnost, to je ostala narava. V načelu in s stališča naravovarstva je to vsekakor ugodna določba. Pri odnosu med načeli ekologije in načeli lastnine pa prihaja do mnogih nesoglasij, ki se kažejo tudi v medijih in javnosti.

Ekološko funkcijo lastnine ljudje navadno občutijo le v primerih, ko pristojni organi omejujejo ali nasprotujejo njihovim gospodarskim ali družbenim načrtom ali pa takrat, ko je lastnino zaradi javnih interesov treba odvzeti. V teh primerih v bistvu ne gre za interes človeka proti interesu ekosistema, ampak za določen človekov interes proti drugemu človekovemu interesu. Tako se zdi, da ekološka funkcija lastnine v slovenski Ustavi ni niti antropocentrična človekova pravica do uravnoteženega okolja niti ekocentrična določba, ki bi dejansko naravi dovoljevala njeno ravnovesje, ampak nezadostno razloženo pravno orodje, ki ga podrejena zakonodaja lahko uporablja za uveljavljanje kasneje določenih načel okoljevarstva.

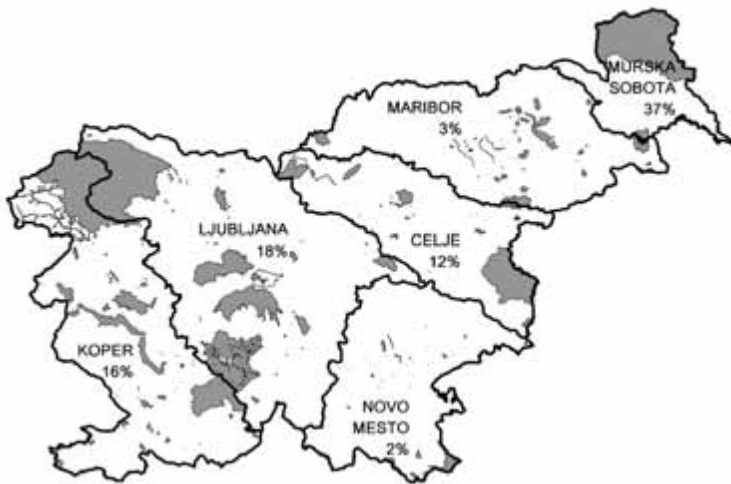
Pravna kontradikcija pa se presenetljivo ne odraža v morebitnem odporu splošne javnosti. Da je denimo slovenskim naravovarstvenikom uspelo skoraj štirideset odstotkov ozemlja države razglasiti za evropsko pomembna v okviru mreže Natura 2000 (Slika 4), je pravzaprav vprašanje družbene tolerantnosti. Natura 2000 namreč temelji na direktivah (Ministrski svet 1979; Ministrski svet 1992), ki so v izključni pristojnosti Evropske unije. Obseg območij, nad katerimi ima Evropska unija naravovarstvene pristojnosti, je še posebej presenetljiv ob dejstvu, da v nekaterih državah s podobnim odstotkom zaščitenosti ozemlja večji del zavzemajo obširna morska in nenaseljena območja, v Sloveniji pa gre pretežno za zasebno lastnino.

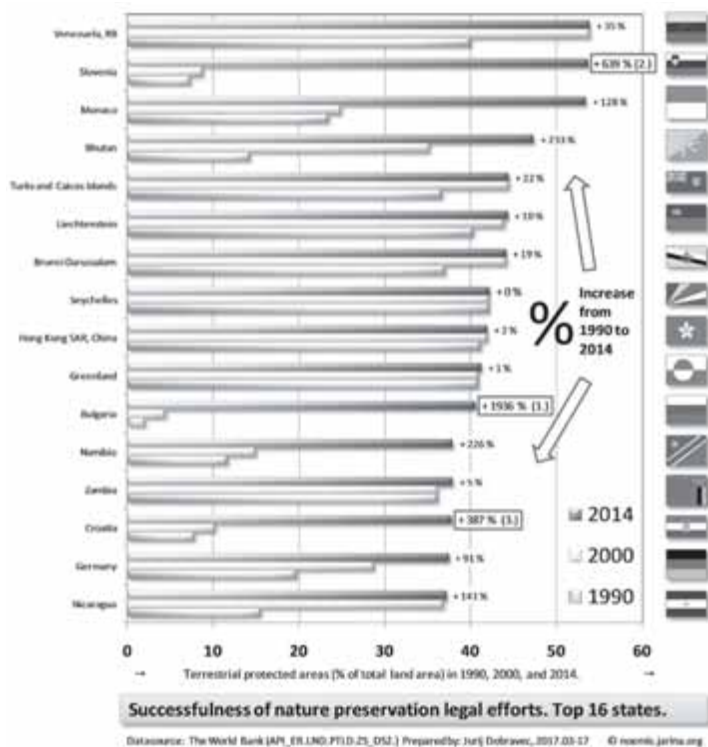
Slika 3: Prikaz območij v Sloveniji, kjer za upravljalce in lastnike zemljišč velja vsaj en naravovarstveni ali soroden predpis. Gre za zavarovana območja, območja Natura 2000, ekološko pomembna območja, gozdne rezervate, varovalne gozdove, naravne vrednote in vodovarstvena območja. (Dobravec 2017)

Slika 4: Natura 2000 v Sloveniji. Sistem varstva evropsko pomembnih ogroženih vrst in habitatov določajo ratificirane direktive Evropske unije. Prikazana je upravna razdelitev slovenske Katoliške cerkve in delež v vsaki enoti, za katerega veljajo pravila Natura 2000. (Dobravec 2017)

Slika 5: Zavarovana območja v Sloveniji. Eden od rezultatov državnih predpisov s področja varovanja narave so zavarovana območja, ki se v Sloveniji delijo na narodne, regijske in krajinske parke. Zemljevid prikazuje parke in odstotek njihovega ozemlja v vsaki posamezni škofiji. (Dobravec 2017)

Slika 6: Slovenija velja po merilih Svetovne banke za eno najbolj uspešnih držav na področju pravnega varstva narave. Na drugem mestu je po skupni varovani površini takoj za Venezuelo, na drugem mestu je tudi po povečanju površine zavarovanih območij od leta 1990, kjer je pred Slovenijo samo Bolgarija. (Dobravec 2017)

Zaključek – vrednost lastništva narave

Človek je skozi zgodovino razvil različna načela vrednotenja narave. Zdi se, da gre za splošno človeško lastnost, ki je del socialne evolucije. Zaradi samozavedanja se na osnovi vrednotenij, v nekaterih primerih tudi kategorizacij, razvija odgovornost. (Waldron 2004) Lastništvo je družbeni pojav, s katerim človeštvo ureja medsebojne odnose pripadnosti in odgovornosti do materialnih in nematerialnih dobrin. Je nekakšen regulativ za različne ravni pripadanja, prav tako za različne poglede na vrednotenje in odgovornost. Sodobni zahodni družbi predstavlja lastnina izjemno vrednoto in merilo osebnega ali družbenega standarda. Izdaten del zakonodaje zahodnih držav se ukvarja z načini pridobivanja lastnine in menjave lastništva, pri čemer je glavno načelo vrednotenja menjalna vrednost.

Kakor smo prikazali pri treh zelo raznorodnih vrstah vrednotenja, se narava tržnemu in menjalnemu vrednotenju nekako izmika. Ljudje se tega očitno še danes zavedamo, zaradi česar se v družbi vzdržujejo tudi drugačne vrste vrednotenja. Ljudje se tudi zavedamo, da so te vrste vrednotenja med seboj kategorično različne, vendar pomembno vplivajo na naš odnos do lastnine na vseh ravneh lastništva. Slovenci zelo cenimo naravo svoje dežele, zato so izvoljene politične strukture lahko sledile ugotovitvam naravoslovcev in prizadevanjem naravovarstvenikov. Kot rezultat tega ima Slovenija obširna območja varovane narave. Zdi se, da se zadostna večina ljudi pri tem ne ozira na lastništvo in pristaja tudi na zmanjšanje zasebnih

pravic. Ustavno zagotavljanje ekoloških funkcij lastnine je z današnjega vidika nedvomno drugačno od stanja pred letom 1991. V dobrega četrto stoletja so se namreč zgodile razmeroma velike spremembe na področju etike narave, naravoslovja ter upravnega varovanja narave. Čeprav konkretnih in objektivno merljivih izboljšav v sami naravi morda ni zaznati, je ekološka ozaveščenost opazno prisotnejša tudi v diplomaciji na globalni ravni, reševanje okoljskih problemov postaja nujna stalnica regionalnih politik, konkretni ukrepi, ki jih zaznajo predvsem davkopllačevalci, pa vse bolj prevladujejo na ravni lokalnih oblasti. Nenazadnje se posamezniki vse bolj zavedajo, da se do okoliške narave očitno ne morejo obnašati brezbrizno – ne glede na to, ali so njeni neposredni lastniki ali ne.

Reference

Agar, Nicholas. 2001. *Life's Intrinsic Value: Science, Ethics, and Nature*. New York: Columbia University Press.

Aristoteles. 2002. *Nikomahova etika*. Prev. Kajetan Gantar. Ljubljana: Slovenska matica.

Aristoteles. 2010. *Politika*. Prev. Matej Hriberšek. Ljubljana: GV založba.

Catapoti, Despina; Relaki, Maria. 2013. *An Archaeology of Land Ownership*. New York, London: Routledge.

CORINE – Coordination of Information on the Environment Land Cover. 2012. *Pokrovnost in raba prostora CORINE Land Cover Slovenija*. Podatkovna zbirka. Geo-

detska uprava Republike Slovenije (GURS) in Evropska okoljska agencija (EEA).

Costanza, Robert. 2010. The Value of Ecosystem Services: Putting the Issues in Perspective. *Ecological Economics* 69:1209–1218.

Daily, Gretchen C. 1997. *Nature's Services: Societal Dependence on Natural Ecosystems*. Washington DC: Island Press.

de Groot, Rudolf S.; Wilson, Matthew A.; Roelof, Boumans M. J. 2002. A Typology for the Classification, Description and Valuation of Ecosystem Functions, Goods and Services. *Ecological Economics* 41, št. 3:393–408.

Dobravec, Jurij. 2017. Karte tipov ekosistemske vrednosti. Noemis Jarina: Naravovarstvena in okoljska etična misel na Slovenskem. [Http://noemis.jarina.org/es2017](http://noemis.jarina.org/es2017) (pridobljeno 4. 4. 2017).

Ehrlich, Paul R.; Ehrlich, Anne. 1970. *Population, Resources, Environment: Issues in Human Ecology*. San Francisco: W. H. Freeman.

Ferry, Luc. 1998. *Novi ekološki red: drevo, žival in človek*. Prev. Simona Križaj Pochat. Ljubljana: Krtina.

Frančiček. 2015. *Hvaljen, moj Gospod [Laudato sí]: okrožnica o skrbi za skupni dom*. Prev. Pavel Peter in Marija Bratina. Ljubljana: Družina.

Grunewald, Karsten; Bastian, Olaf, ur. 2015. *Ecosystem Services: Concept, Methods and Case Studies*. Berlin: Springer Verlag.

Janez Pavel II. 1981. Okrožnica O človeškem delu [Laborem exercens]. Ljubljana: Slovenske rimskokatoliške škofije.

Kačičnik Jančar, Martina. 2011. Ekosistemske usluge ali kako razložiti, zakaj moramo ohranjati naravo. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za varstvo narave.

KKC – Katekizem Katoliške cerkve. 1993. Prev. Anton Štrukelj. Ljubljana: Slovenska škofovska konferenca.

LeFevre, Robert. 1966. The Philosophy of Ownership. Skyland NC: Pine Tree Press.

Linklater, Andro. 2015. Owing the Earth: The Transforming History of Land Ownership. New York: Bloomsbury.

Marinšek, Miha; Žujo, Jasmina. 2011. Ecosystem Service Evaluation in Škocijan Caves Regional Park. Rim: World Wide Fund for Nature.

Ministrski svet – Ministrski svet Evropske skupnosti. 1979. Direktiva o ohranjanju prostoživečih ptic (Council Directive 79/409/EEC on the Conservation of Wild Birds).

Ministrski svet – Ministrski svet Evropske skupnosti. 1992. Direktiva o ohranjanju naravnih habitatov ter prosto živečih živalskih in rastlinskih vrst (The Council Directive 92/43/EEC on the Conservation of Natural Habitats and of Wild Fauna and Flora).

Naess, Arne. 1989. Ecology, Community and Lifestyle Outline of an Ecosophy. Cambridge: Cambridge University Press.

Naess, Arne. 2008. *Deep Ecology of Wisdom: Writings by Arne Naess*. Ur. Alan Drengson in Bill Deval. Berkeley: Counterpoint.

Nunez, Theodore W. 1999. Rolston, Lonergan, and the Intrinsic Value of Nature. *The Journal of Religious Ethics* 27, št. 1:105–128.

Platon. 2009a. *Država*. V: *Zbrana dela*, zv. 4 [študijska izdaja], 989–1253. Ur in prev. Gorazd Kocijančič. Ljubljana: Celjska Mohorjeva družba.

Platon. 2009b. *Kritija*. V: *Zbrana dela*, zv. 4 [študijska izdaja], 1316–1326. Ur in prev. Gorazd Kocijančič. Ljubljana: Celjska Mohorjeva družba.

Pličanič, Senko. 2003. *Temelji ekološkega prava: kako uzakoniti zmernost pri človekovih odnosih z živalmi, rastlinami in neživim svetom*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Ross, Anne; Pickering Sherman, Kathleen; Snodgrass, Jeffrey G.; Delcore, Henry D.; Sherman, Richard. 2011. *Indigenous Peoples and the Collaborative Stewardship of Nature: Knowledge Binds and Institutional Conflicts*. Oxford: Routledge.

SCEP – Study of Critical Environmental Problems. 1979. *Man's Impact on the Global Environment*. Cambridge MA: MIT Press.

Smith, Henry A. 1994. *Kako naj vam prodamo modrino neba: govori indijanskih poglavarjev*. Prev. Franc Bugar in Majda Kuželički. Ljubljana: samozaložba Franc Bugar.

SPZ – Stvarnopravni zakonik. Uradni list Republike Slovenije, št. 87/02 z dne 17. 10. 2002.

UNEP – United Nations Environmental Program. 2005. Millennium Ecosystem Assessment: Ecosystems and Human Well-Being: Synthesis. Washington DC: Island Press.

URS – Ustava Republike Slovenije. Uradni list Republike Slovenije, št. 33/1991.

ZON – Zakon o ohranjanju narave. Uradni list Republike Slovenije, št. 96/04 z dne 30. 8. 2004.

ZTNP – Zakon o Triglavskem narodnem parku. Uradni list Republike Slovenije, št. 52/10 z dne 30. 6. 2010.

ZVO – Zakon o varstvu okolja. Uradni list Republike Slovenije, št. 39/06 z dne 13. 4. 2006.

Waldron, Jeremy. 2004. Geslo: Property and Ownership. Stanford Encyclopedia of Philosophy. <https://plato.stanford.edu> (pridobljeno 15. 3. 2017).

Žujo, Jasmina; Danev, Gregor. 2010. Uporaba metod za vrednotenje ekosistemskih storitev na varovanih območjih narave. *Varstvo narave* 24:65–84.